

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI
DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK SAĞLIK PERSONELİ İÇİN BİLGİLENDİRME
DİZİSİ (2023/20)**

**DEPREMLERDE TEK SAĞLIK YAKLAŞIMI:
HAYVAN SAĞLIĞI HAKKINDA BİLGİLENDİRME**

TOPLUM İÇİN

Deprem sırasında ve sonrasında evcil hayvanların korunması ve sürecin yönetilmesi önem arz etmektedir. Ailenin bir bireyi olan evcil hayvanlarımız da depremden etkilenmekte; çiftlik hayvanlarının deprem ile olumsuz etkilendiği durumlar depremden çiftçilerimizin ekonomik zorluklar yaşaması ile sonuçlanmaktadır. Çiftlik hayvanlarının ağır etkilenmesinin uzun sürede toplumun besin zincirini olumsuz etkileyeceği açıktır. Hayvanların barınma ihtiyaçları karşılanana kadar yaban hayatı ile etkileşimleri ise farklı tek sağlık sorunlarına yol açabilmektedir.

Deprem öncesinde yapılabilecek hazırlıklar:

Deprem olmadan önce evcil hayvanınızı sosyalleştirmeniz, depremden kurtulmasını doğrudan etkilerken, deprem sonrası sizi bulamaması durumunda çevreye ve yeni kişilere daha kolay uyum sağlamasını da kolaylaştıracaktır. Köpeklerin temel itaat eğitiminin ve kedilerin tasma alışkanlıklarının olması deprem sonrasındaki süreçlerde önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

Kendiniz için deprem çantası hazırlarken evcil hayvanınızın da ihtiyaçları için bir çanta hazırlamanız hayati önem taşır. Evcil hayvana ait çantada temel ilk yardım malzemesi, kuru ve yaş mama, mama ve su kabı, stresini azaltmak için sevdiği bir oyuncak ya da daha önceden hayvanı rahatlattığı bilinen kokuların bulunduğu objeler ya da daha önce hayvanınızı rahatlattığını bildiğiniz feromonlar, küçük ırk bir evcil hayvanınız var ise taşıma kutusu, tasma, tasmayı bağlayabilecek kazık, çöp torbası, kedi ise açılmamış kedi kumu, düzenli kullanılan ilaçları, ishal ve mide bulantısı ilacı, köpekler için ağızlık, evcil hayvanınızın güncel fotoğrafı ve aşı kayıtları bulunan kimlik belgesi fotokopisi ve diğer ihtiyaçlarınız bulunmalıdır. Çevre illerdeki evcil hayvan kabul eden otellerin listesini de bu çantada saklayabilirsiniz. Deprem olması halinde evcil hayvanınızla şehir değiştirmeniz gerekirse nereye gidebileceğinizi önceden planlamış olmanız ve özel hazırlanmış çanta faydalı olacaktır.

Tüm evcil hayvanların mevzuata göre çiplenmesi, kaydedilmesi ve sahibinin telefon numarasının yazılı tasmaının olması çok önemlidir. Böylece kaybolursa bulunduğu size ulaşılması çok kolay olacaktır (1). Kuşların bileklerine tanımlayıcı halkalar, göğüs kaslarına mikroçip takılabilmektedir. Hayvanınızı kimliklendirmek için bu seçeneği düşününüz.

Hiç evden çıkmasa da evcil hayvanların da aşılarının ve antiparaziter tedavilerinin veteriner hekiminizin önerdiği şekilde uygulanması ve tekrar dozlarının yaptırılması önemlidir. Böylece deprem sonrasında yaşanabilecek tüm süreçlerde evcil hayvanınız birçok bulaşıcı hastalığa karşı korunacaktır. Rahatlıkla seyahat edebilecektir.

Deprem sırasında yapılabilecekler:

Deprem sırasında evcil hayvanlar korktuğu zaman size ne kadar alışkın olsalar da kaçma içgüdüğü ile normal davranışlarından farklı tepkiler vererek, ısırabilir, tırmalayabilir, şahlanabilirler, pati/tekme/çifte atabilirler.

Açık alanda köpeğinizi gezdirirken deprem olursa önce kendi güvenliğinizi sağladığınızdan emin olun, köpeğinize de komut vererek ve tasmaını sıkı tutarak sizinle kalmasını sağlayın. Köpeğiniz

Bu doküman Dr. Erdem Danyer, Dr. Işıl Aytemiz Danyer, Vet. Hek. Nilay Tezsay tarafından Prof. Dr. Banu Çakır danışmanlığında 27/02/2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Depremlerde Tek Sağlık Yaklaşımı: Hayvan Sağlığı Hakkında Bilgilendirme. HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Kaynaklı Afetlere Yönelik Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-20. [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>
Erişim:10.3.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK SAĞLIK PERSONELİ İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/20)

panikleyerek kaçmaya çalışabilir. Eğer köpeğinizi tutarken hayatınız tehlikeye giriyorsa köpeğinizin tasmağını bırakmalısınız. Köpeğiniz saldırganlaşırsa ya da kaçarsa önce kendi güvenliğinizi düşünerek hareket edin. Deprem olduğu sırada evcil hayvanınız taşıma kutusunda ise yere bırakmanız sizin ve evcil hayvanınız daha güvende olmasını sağlayacaktır. Depremden sonra taşıma kutusuyla evcil hayvanınızı taşıırken mümkünse kutusuna kokunuzun sindiği bir kıyafetinizi bırakırsanız kendisinin daha güvende hissedebilir. Sakin bir evcil hayvanın sizi de rahatlatacağını unutmayınız. Deprem anında evinizde/kapalı mekandaysanız, benzer önlemler uygun olacaktır.

Evcil hayvanınızın deprem sonrasında oluşan çevre şartları ve fazla stres nedeniyle hastalanma olasılığı artabilir. Parazit, bakteri ve virus kökenli hastalık yapıcı etkenlerin zoonoz karakterli olması durumunda sizleri de hasta edebileceğini unutmanız gereklidir. Bu sebeple eğer hayvanınızın aşılarda ve antiparaziter tedavisinde eksiklik varsa veya deprem sonrasında sağlık sorunları yaşıyorsa en kısa sürede bir veteriner kliniğine başvurmanız gerekir.

Deprem Sonrasında Yapılabilecekler:

İlk yardım sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar:

Kedi ve Köpekler: Enkazdan çıkan evcil hayvanlar stresli olacakları için saldırma eğiliminde olabilirler. İlk önce sakinleşmelerini beklemekte fayda vardır. Birkaç gün boyunca yemek ve suya erişimi olmadan kalan evcil hayvanlarda dehidrasyon başlamış olabilir acilen damar içi sıvı takviyesi yapmak gerekebilir. Mümkünse damar içi sıvı takviyesinden önce su ve mama vermeyin. Genel durum muayenesi öncesi ağızdan su/mama verilmesi yutma problemi varsa akciğerlerine kaçmasına neden olabilir; acil ameliyat/anestezi verilmesi gerekecekse o aşamada sorun yaratabilir.

Mama verebildiğinizde, kolay sindirilebilecek, yumuşak yemlerden az miktarda önüne koyarak tüketmesini sağlayın. Aniden çok yem tüketmesini engelleyin. Hava soğuksa hayvanın ısıtılması için battaniyeler kullanılabilir.

Deprem sonrasında kedi veya köpeğinizin olabildiğince size yakın, sessiz bir ortamda olması ve onunla konuşmanız hem onu hem de sizi rahatlatacaktır.

Kuşlar: Kuşlar hem küçük canlılar olmaları hem de tehlike anında uçabilmeleri sayesinde sağ kalabilmekte ancak yaşadıkları stres ile güçten düşmektedir.

Güçten düşmüş bir kuş hava şartları kötü ise üşümüş olabilir ya da uzun süre aç susuz kaldığı için kan şekeri düşmüş olabilir. Acil durumda hemen ısınması için, paltonuzun içine göğüs hizasına yerleştirerek nefes alışverişini gözlemleyin. Normal nefes alana kadar bu uygulamaya devam edin. Kuşlar ısındıkça kendilerini daha iyi hissedeceklerdir. Küçük bir kuşun olması gereken ortam sıcaklığı 20-24°C'dir. Eğer soğuk bir yerde, arabada yalnız bırakmanız gerekirse küçük bir kutunun içinde daha sıcak bir ortam oluşturabilirsiniz. Sıcak su torbası bulunabilirse kutunun dibine konulabilir. Kuşu mümkün olduğu kadar sessiz ortamlarda bulundurmanız kuşun strese girmesini azaltacaktır. Sıcak havalarda ise sprey şişede su bulundurursanız arada bir suyu sprey şeklinde sıkarak kuşu rahatlatabilirsiniz (2).

Bu doküman Dr. Erdem Danyer, Dr. Işıl Aytemiz Danyer, Vet. Hek. Nilay Tezsay tarafından Prof. Dr. Banu Çakır danışmanlığında 27/02/2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Depremlerde Tek Sağlık Yaklaşımı: Hayvan Sağlığı Hakkında Bilgilendirme. HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Kaynaklı Afetlere Yönelik Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-20. [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>
Erişim:10.3.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK SAĞLIK PERSONELİ İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/20)

Deprem gibi bir afet sonrası bulunan bir kuşun ısınması sağlandıktan sonra eğer ayakta durabiliyor ve algıları açık ise o süreçte, afet bölgesinde kuşa uygun yem bulunamıyor ise şekerli su hazırlanıp gaga kenarına damla damla denk getirerek içmesi sağlanabilir. Hazırlanışı: bir çay bardağı suya bir küp şeker eritilip, çay kaşığı veya enjektörle birkaç damla içirilir. Örneğin; ötücü kuşlar için kuş yemi bulamıyorsanız, marul, elma, salatalık, havuç bulma ihtimaliniz daha yüksek olabilir. En son tercih olarak ekmek, bisküvi verebilirsiniz. Bisküviyi gagasının kenarına tutun veya bisküviyi suyla püre yapıp enjektörle yedirmeye çalışın. Böcekçil ve etçil kuşlar için kuru kedi mamasının ıslatılmışı kullanılabilir, gagaları elle açılarak yemeleri sağlanabilir. Bunlar geçici çözümlerdir. En kısa sürede normal ve ihtiyacı olan yem verilmelidir.

Kuşun tüyleri kabarık duruyorsa, dışkı çok sulu, bulaşık ve yeşil renkli ise enfeksiyondan şüphelenebilirsiniz. Kuşun düşkünlüğünün devam etmesi veya bu tür bir enfeksiyon şüphesi varsa, afet koordinasyon merkez çalışanlarından veteriner hekim desteği isteyiniz. Isıtılmasına rağmen yan yatmaya devam eden, ayakta duramayan kuşların durumu genellikle ağırdır, ağız yoluyla yem verilmesi tercih edilmez. Su verilmesinin ardından nefes yollarına suyun kaçması sebebiyle kaybedilebilirler. Mümkünse bu kuşlara deri altı sıvı takviyesinin yapılabilmesi için veteriner hekime başvurulmalıdır.

Tavşan, guinea pig, hamsterlar: Bu tür hayvanların yer değiştirme sebepleriyle adaptasyon sorunları olabilir ve toprakla temaslarının ardından mikroorganizmalar sebebiyle önemli ölümcül sağlık sorunları yaşayabilirler. Mümkünse hayvanların, kendi kafeslerinde kalması sağlanmalıdır, diğer hayvanlarla ve toprakla birebir temasını engelleyecek ortamlarda da kalabilirler.

Sürüngenler: Yılanlar mümkünse hava alabilen uygun kutularda, değilse geçici süre için yastık kılıfında, kertenkeleler ise kuşlar gibi hava alabilecek küçük bir kutuda taşınabilir. Sıcak su torbasının acil durum çantasında olması önerilir (2).

Çiftlik hayvanları ve atlar: Deprem öncesinde depolanmış ve temiz su kaynağının belirlenmesi iyi olacaktır. Gerektiğinde çevre illerde geçici barınaklara gönderilebilirler. Çiftlik hayvanları da strese girebileceği için davranışlarına dikkat edilmelidir. Enkazlarda tüketilemeyecek hale gelen yemleri yememeleri ve yıkıntıların arasında kendilerini sakatlamamaları için tedbirler alınmalıdır. Barındırılacakları yerlerde elektrik kablosu, yaralayıcı maddeler olmadığından emin olunmalıdır (3). Bulduğunuz yeri terk etmeniz gerekiyorsa hayvanlarınızın dönüncüye kadar yeterli miktarda yeme ulaşacaklarından emin olunuz. Daha önceden depolanmış yemin deprem sırasında yer altı suyu, kanalizasyon gibi kirleticiler ile kirlenmiş olması ihtimaline karşı hayvanlarınıza vermeden önce yemi mutlaka kontrol ediniz. Atların yular takılmasına alışmış olması acil durumlarda daha kolay hareket etmesini sağlayacaktır. Atınıza yaklaşırken dikkat etmeniz gerekir, stres dolayısıyla şahlanmaya, çifte atmaya çalışabilirler.

Su kaynakları da kirlenmiş olabileceğinden tüm hayvanlarımızın kontrol edilmemiş suların içmesini engelleyiniz. Kendi içmeyeceğiniz suyu lütfen hayvanlarınıza da vermeyiniz. Emin değilseniz tüm canlılara kaynatılmış su veriniz (3).

Diğer tüm kamu ve sivil toplum örgütleri gibi koordineli olarak Tarım ve Orman Bakanlığı ile Türk Veteriner Hekimleri Birliği de afet sonrasında en kısa sürede hayvanlar için sağlık hizmeti vermeye

Bu doküman Dr. Erdem Danyer, Dr. Işıl Aytemiz Danyer, Vet. Hek. Nilay Tezsay tarafından Prof. Dr. Banu Çakır danışmanlığında 27/02/2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Depremlerde Tek Sağlık Yaklaşımı: Hayvan Sağlığı Hakkında Bilgilendirme. HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Kaynaklı Afetlere Yönelik Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-20. [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>
Erişim:10.3.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK SAĞLIK PERSONELİ İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/20)

başlamaktadır. Bulduğunuz yere en yakın olanını internet sitesinden, sosyal medya platformlarından öğrenebilirsiniz. Ayrıca afet durumlarında en kısa sürede köylere ulaşabilmek için gezici veteriner klinikleri de oluşturulmaktadır. Kaybolan hayvanlarınızı buraya bildirmeniz durumunda, evcil hayvanınız tedaviye gelirse size haber verilebilecektir.

Yaban hayatı ile etkileşim ve yaban hayvanları:

Afet bölgelerinde susuzluğun olduğu veya kısıtlı su kaynaklarının olduğu bölgelerde de insan, hayvan, vektör (örneğin, sivrisinek) etkileşimi daha fazla olur. Tüm canlılar suyun olduğu bölgeye yakın durmak ister, ortak su kaynaklarını sık kullanabilirler ve bu şekilde suyun kirlenmesi mümkün olur. Kanalizasyon sistemlerinin tahrip olduğu durumlarda, özellikle yağış da varsa, atıklar yer altı sularına karışabilir. Kanalizasyon sistemlerinin tahribatı ile kemirgenler artabilir, buna bağlı sağlık problemlerinde artış olabilir. Bunlar gibi durumların ardından afet bölgelerinde insanları da etkileyen leptospiroz, kuduz, Hanta Virusü, Batı Nil Virusü vb. enfeksiyonlar görülebilir (4). Kanatlı çiftliklerinde oluşan hasarlardan dolayı kanatlılar yabancı kuşlarla temas edebilir ve çiftliklerdeki kanatlılara hastalık bulaşabilir. Sinekler, keneler ve parazitler için önleyici ilaçları çabuk şekilde tekrarlayınız.

Yaban hayvanları genelde insanların toplu oldukları yerlere gelmeyi tercih etmezler. Çok aç kaldıklarında sokaklarda kolay yiyecek bulmak adına insanların çöplerini karıştırmak için çöplerin çevresine gelebilirler. Afet durumlarında afet olan ildeki çöplerin bertarafı çevre belediyeler tarafından organize edilmektedir.

Afet bölgelerinde hayvanlarınızdan size bulaşabilecek hastalıklar için ne gibi önlemler alabilirsiniz?

Afet bölgelerinde hijyen şartlarını sağlamak zorlaşmış ve evcil hayvanlarınız geçici barınma yerlerinde kontrolünüz dışında hayvanlar ve çevre şartları ile etkileşime girebilirler.

- Evcil hayvanınıza, yediği yeme, yem kabına, dışkısına, kedi kumuna değdikten sonra mutlaka elinizi sabunlu suyla yıkayın
- Evcil hayvanınızın elinizi, yüzünüzü yalamasına izin vermeyin
- Evcil hayvanınızın tüm aşılarını ve antiparaziter ilaçlarını güncel olarak takip ettirin ve uygulamasını yaptırın
- Stres altında evcil hayvanınız size bile daha gergin ve saldırgan olabilir. Bu gibi durumlarda evcil hayvanınızı nasıl kontrol etmeniz gerektiğini öğrenin ve denemesini yapın
- Evcil hayvanınızın sokak köpekleri ve yaban hayvanları başta olmak üzere diğer temasını engelleyin
- Tüm ısırma ve tırmalama durumlarını ciddiye alarak sağlık kurumlarına başvurunuz.

Bu doküman Dr. Erdem Danyer, Dr. Işıl Aytemiz Danyer, Vet. Hek. Nilay Tezsay tarafından Prof. Dr. Banu Çakır danışmanlığında 27/02/2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Depremlerde Tek Sağlık Yaklaşımı: Hayvan Sağlığı Hakkında Bilgilendirme. HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Kaynaklı Afetlere Yönelik Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-20. [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>

Erişim:10.3.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK SAĞLIK PERSONELİ İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/20)

- Yem kaplarını, taşıma kutularını, tasmaları, çiftlik hayvanlarının altlıklarını mümkün olduğunca düzenli bir şekilde değiştiriniz.
- Kontrol edilmemiş suları içme suyu olarak kullanmamaya dikkat ediniz. Temizliğinden emin olmadığınız su kullanmanız gerekirse mutlaka kaynatarak, temizliğinden emin olduktan sonra kullanınız (4).

Kaynaklar

1. CDC. 5 ways to prep emerg [Internet]. 2019. Erişim Adresi: <https://blogs.cdc.gov/publichealthmatters/2019/06/pet-prep/>
2. ASPCA. Pet disaster preparedness [Internet]. 2020. Erişim Adresi: <https://www.aspca.org/pet-care/general-pet-care/disaster-preparedness>
3. Ministry of Primary Industries of New Zealand. Animals affected by earthquake Advice for livestock, lifestyle block, horse and pet owners [Internet]. Erişim Adresi: <https://www.mpi.govt.nz/dmsdocument/26530-Animals-affected-by-earthquake-Advice-for-livestock-lifestyle-block-horse-and-pet-owners>
4. CDC. [Internet]. 2023. Erişim Adresi: <https://www.cdc.gov/healthypets/keeping-pets-and-people-healthy/emergencies.html>

Bu doküman Dr. Erdem Danyer, Dr. Işıl Aytemiz Danyer, Vet. Hek. Nilay Tezsay tarafından Prof. Dr. Banu Çakır danışmanlığında 27/02/2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Depremlerde Tek Sağlık Yaklaşımı: Hayvan Sağlığı Hakkında Bilgilendirme. HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Kaynaklı Afetlere Yönelik Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-20. [Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>
Erişim:10.3.2023